

از بحران تا بازسازی: مسیرهای تأثیرگذار در ساختارهای اجتماعی ملی و منطقه‌ای

از بحران تا بازسازی: مسیرهای تأثیر گذار در ساختارهای اجتماعی ملی و منطقه‌ای^۱

مقدمه

در مواجهه با چالش‌ها و تنش‌های نظامی، تغییرات اساسی در ساختارهای اجتماعی و فرهنگی کشورها و مناطق مختلف جهان شکل می‌گیرد که آینده نسل‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مؤسسه رند^۲ به‌عنوان یکی از معتبرترین مراکز تحقیقاتی جهان که در حوزه تحلیل راهبردها و سیاست‌گذاری‌های بین‌المللی فعال است، در تلاش است پیش‌بینی‌های قابل‌اتکا در زمینه تأثیرات جنگ‌ها بر ساختارهای اجتماعی و فرهنگی ارائه می‌دهد. این گزارش بر پایه نتایج تحقیقات پیشین این مؤسسه از یک سو و همچنین باتوجه‌به شرایط فعلی جنگ ایران و اسرائیل در نیمه ژوئن ۲۰۲۵ نگاهی جامع و چندبعدی به پیامدهای احتمالی این جنگ و درگیری‌های منطقه‌ای احتمالی دارد.

مؤسسه رند با رویکردی تحلیلی، موارد زیر را در محور اهداف و رویکردهای اساسی خود قرار داده است:

- ارزیابی تأثیر تشدید درگیری‌ها بر یکپارچگی‌های فرهنگی و هویتی در منطقه؛
- تحلیل افزایش نگرانی‌های امنیتی و تبعات آن بر روابط اجتماعی و کشوری؛
- بررسی تأثیرات فرهنگی و اجتماعی بر جوامع کوچک و بزرگ در منطقه و جهان؛
- ارائه راهکارهای سیاست‌گذاری در راستای کاهش پیامدهای منفی و ترویج راهکارهای مبتنی بر صلح و تفاهم.

^۱ RAND Corporation. (2025, June). *Analysis and forecast of the potential and future impacts of conflicts and wars on social and cultural conditions* [Report]. RAND Corporation. <https://www.rand.org/>

^۲ RAND Corporation

تأثیرات و پیامدهای کلی

۱. کاهش انسجام فرهنگی و هویتی

پیش‌بینی‌های مؤسسه رند نشان می‌دهد که در صورت تشدید درگیری‌ها، میزان انسجام فرهنگی در جوامع داخلی و بین‌المللی کاهش یافته و عواملی چون هویت‌سازی منفی، نفرت و تفاوت‌های فرهنگی پررنگ‌تر می‌شوند. این روند می‌تواند منجر به شکل‌گیری گروه‌های افراط‌گرایانه و افزایش تعصبات شود.

۲. تغییر وضعیت روابط اجتماعی

در شرایط جنگی، روابط اجتماعی در سطح محلی و ملی دچار تزلزل می‌شوند؛ به‌خصوص زمانی که بحران به برهم‌ریختن زیرساخت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی منجر می‌شود. کاهش اعتماد عمومی، افزایش ناامنی روانی، و ضعف انسجام اجتماعی از جمله پیامدهای قابل‌توجه است.

۳. تأثیر بر هویت‌سازی و نوع‌دوستی

مطابق مدل‌های تحلیل رند، درگیری‌های طولانی‌مدت و تشدید بحران‌ها، به‌ویژه در منطقه حساس خاورمیانه، باعث تغییر در روایت‌های ملی و هویتی می‌شود؛ بنابراین، ممکن است احساس بیگانگی و نوع‌دوستی منفی تقویت شده، و جوامع در معرض تفرقه و تضعیف هویت واحد قرار گیرند.

۴. تأثیر بر نهادهای اجتماعی و فرهنگی

نهادهای آموزشی، فرهنگی و دینی در چنین شرایطی ممکن است تحت فشار قرار گیرند و تغییر جهت دهند؛ از جمله تشدید آموزش‌های متعصبانه، افزایش ترویج نمادهای منفی و کاهش برنامه‌های همبستگی و ترویج تفاهم میان اقوام و گروه‌ها.

جنگ ایران و اسرائیل؛ تحولات پیش‌رو

بر اساس تحلیل‌های مؤسسه رند، درگیری نظامی میان ایران و اسرائیل در سطح منطقه‌ای ناامنی و ناپایداری‌های عمیقی را ایجاد می‌کند که بر ساختارهای فرهنگی، هویتی و اجتماعی در هر دو کشور و کل منطقه تأثیرگذار خواهد بود. این تحلیل‌ها بر تکنیک‌های مدل‌سازی استراتژیک، ارزیابی‌های امنیتی و بررسی تعاملات فرهنگی و اجتماعی در شرایط تنش و جنگ استوار است که تمامی این عوامل در سناریوهای احتمالی در درگیری‌های خصمانه جای دارند.

در ایران، با میراث مقاومت و هویت ملی قدرتمند، جنگ می‌تواند نماد تقابل و مقاومت ملی را تقویت کند. اما درعین‌حال، باید مراقب بود که این تقویت و وحدت ملی، در صورت طولانی‌شدن یا تشدید مناقشه، به سمت تفرقه‌های داخلی، مثل اختلافات قومی و طبقاتی، سوق پیدا نکند. در اسرائیل نیز، هویت ملی و نمادهای دینی، ممکن است نقش مهمی را در بسیج عمومی ایفا نمایند. اما در مواجهه با بحران عمیق به وجود آمده، ممکن است این هویت‌ها، در مقابل فشارهای بیرونی و داخلی، دچار تزلزل شوند، این امر به‌ویژه درباره اقلیت‌های داخلی و نگرانی‌های امنیتی بیشتر صدق می‌کند.

از سوی دیگر نیز، روابط داخلی در هر دو طرف ممکن است در اثر کشمکش دچار تغییرات قابل‌توجهی شوند. در ایران، علایق ملی و مذهبی ممکن است بیش‌ازپیش تبیین و شدت یابند، ولی درعین‌حال، روابط اقتصادی در داخل، به‌ویژه در مناطق مرزی و حساس، تحت‌فشار قرار گیرد. در اسرائیل نیز تداوم یا توسعه جنگ، شاید بتواند باعث تقویت همبستگی ملی در برابر تهدید باشد، اما هم‌زمان، تنش‌ها و بحران‌های اقتصادی و سیاسی داخلی، به چالش‌های ساختاری و قومی دامن بزنند، و روابط میان اقلیت‌ها و اکثریت را تضعیف کند.

همچنین باید گفت در درگیری‌های کوتاه و میان‌مدت، حمایت عمومی، روایت‌های رسانه‌ای و نمادهای فرهنگی نقش مهمی در تعیین مسیر جنگ دارند. در صورت تداوم یا تشدید جنگ، ممکن است این حمایت‌ها و روایت‌ها به‌شدت تغییر کنند و جهت‌گیری‌های مقاومت‌گرانه را نهادینه کنند.

نتیجه‌گیری نهایی

بر اساس تحلیل‌های مؤسسه رند، جنگ فعلی میان ایران و اسرائیل، اگر به‌صورت متداوم و با تداوم تنش‌ها ادامه یابد، می‌تواند بر ساختارهای هویتی، فرهنگی و اجتماعی هر دو ملت تأثیرات بلندمدتی قابل‌توجه برجای گذارد. این جنگ، نه‌تنها از نظر امنیتی، بلکه در سطح فرهنگی و اجتماعی، حلقه‌های پیچیده‌ای از حمایت، تفرقه و تقویت نمادهای ملی ایجاد می‌کند که آینده منطقه و روابط بین‌المللی را متأثر خواهد ساخت. در این سمت، سیاست‌مداران، نهادهای فرهنگی و جامعه بین‌المللی باید به استراتژی‌هایی توجه کنند که توازن بین امنیت، هویت فرهنگی و هم‌زیستی مسالمت‌آمیز را حفظ نمایند و از تداوم زودهنگام تنش‌ها جلوگیری کنند. در این راستا، مؤسسه رند بر اهمیت تقویت دیپلماسی و سیاست‌های مبتنی بر تفاهم فرهنگی و هویتی تأکید دارد. در این برآورد، بهره‌گیری از رویکردهای چندوجهی و چندگانه برای مدیریت بحران، در کنار سیاست‌های مبتنی بر ترویج همبستگی فرهنگی و جلوگیری از سوءتفاهم‌های ایدئولوژیک، نخستین گام‌ها هستند.

پیشنادهای سیاست‌گذاری

بر اساس تحلیل‌های انجام شده، مؤسسه رند این پیشنهادها را ارائه می‌دهد:

- تأکید بر برنامه‌های صلح و مذاکره در قالب دیپلماسی استراتژیک، به‌جای عملیات نظامی و جنگ‌های مستقیم؛
- تقویت نهادهای فرهنگی، آموزشی و اجتماعی در جهت حفظ هویت‌های فرهنگی مشترک و ترویج ارزش‌های گفت‌وگو و تفاهم؛
- توسعه پروژه‌های تعاملات فرهنگی و بین‌المللی برای کاهش التهابات هویتی و فرهنگی؛ و
- مدیریت روایت‌ها و اطلاعات در رسانه‌ها با شعارهای فرهنگی مثبت و تقویت احساس همبستگی ملی.

در واقع، مطابق یافته‌های مؤسسه رند، درگیری‌های نظامی و جنگ‌های احتمالی، نه تنها پیامدهای امنیتی و اقتصادی دارند، بلکه تأثیر عمیقی بر ساختارهای فرهنگی، هویتی و اجتماعی جوامع انسانی می‌گذارند. در این راستا، سیاست‌مداران و نهادهای بین‌المللی باید با شناخت عمیق و رویکردهای پیشگیرانه، توازن بین امنیت و ثبات فرهنگی را حفظ کرده و فرصت‌های صلح را تقویت کنند.

